

Kohtuasi C-748/23 [Gekus]ⁱ

Eelotsusetaotluse kokkuvõte vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artikli 98 lõikele 1

Saabumise kuupäev:

6. detsember 2023

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

20. oktoober 2023

Hageja:

C. Limited

Kostja:

M. S.

Põhikohtuasja ese liikmesriigi kohtus

Rahasumma tasumise nõude menetlus – Vahemenetlus – Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku sõltumatuse ja erapooletuse nõuete täitmise kontrolli taotlus

Põhikohtuasja ese ja õiguslik alus

ELL artikli 19 lõike 1 teine lõik koostoimes põhiõiguste harta artikliga 47 – Sõltumatuse ja erapooletuse nõuete täitmata jätmise tuvastamise kriteeriumid – Kohtukoosseis, mis peab kontrollima Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku sõltumatust ja erapooletust

ⁱ Käesoleva kohtuasja nimi on väljamõeldud nimi. See ei vasta ühegi menetluspoole tegelikule nimele.

Eelotsuse küsimused

1. Kas ELL artikli 19 lõike 1 teist lõiku tuleb põhiõiguste harta artiklist 47 lähtudes tõlgendada nii, et juba kohtuniku ametikohale nimetamise asjaolud ise võivad viidata kohtuniku sõltumatuse ja erapooletuse nõuete rikkumisele, kui nende tagajärjel moodustatakse kohus, millega rikutakse isiku õigust kohtusse pöörduda, või teise võimalusena nii, et need nõuded on täitmata, kui kohtunik ise aktsepteerib passiivselt (jätkab kohtuasja lahendamist) tema ametisse nimetamise menetluse õigusvastasust, mille tagajärjel moodustatakse kohus, millega rikutakse isiku õigust kohtusse pöörduda?
2. Kas ELL artikli 19 lõike 1 teist lõiku tuleb põhiõiguste harta artiklist 47 lähtudes tõlgendada nii, et Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku nn sõltumatuse ja erapooletuse kontrolli kohtuasja ei saa lahendada kohtunikud, kelle kohtukoosseisus osalemise tagajärjel rikutakse isiku õigust kohtusse pöörduda, võttes arvesse nende Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunike ametisse nimetamist 8. detsembri 2017. aasta riikliku kohtute nõukoja seaduse ja teatavate teiste seaduste muutmise seaduses (Ustawa o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw) (Dz. U. 2018, jrk nr 3) määratletud korras moodustatud Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda) ettepaneku alusel?
3. Kui vastus teisele küsimusele on jaatav, siis kas ELL artikli 19 lõike 1 teist lõiku tuleb põhiõiguste harta artiklist 47 lähtudes tõlgendada nii, et Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) peab sõltumatuse kontrolli kohtuasja läbivaatamiseks moodustama kohtukoosseisu, millesse selliseid kohtunikke ei kuulu ja viimase võimalusena peab eirama liikmesriigi õigusnormi, milles selliste kohtuasjade puhul on ette nähtud viieliikmeline kohtukoosseis, ning lahendama taotluse ilma selliste kohtunike osaluseta mõnes muus liikmesriigi õigusega ettenähtud koosseisus?

Viidatud liidu õigusnormid

ELL artikli 19 lõike 1 teine lõik

Põhiõiguste harta artikkel 47

Viidatud liikmesriigi õigusnormid

8. detsembri 2017. aasta kõrgeima kohtu seaduse (Ustawa o Sądzie Najwyższym) (terviktekst: Dz. U. 2023, jrk nr 1093, muudetud, edaspidi „kõrgeima kohtu seadus“) artikkel 29

Asjaolude ja põhikohtuasja lühiülevaade

- 1 Põhikohtuasjas käib vaidlus Iirimaa äriühingu ja Iirimaa kodaniku vahel. See puudutab poolte kohustusi ja vastutust seoses Poola territooriumil tehtud õigustoimingutega. Jõustunud kohtuotsus, mille teise astme kohus on käesolevas kohtuasjas teinud, tuleb täita Iirimaa, aga kostja esitas Iirimaa kohtule taotluse keelduda kohtuotsuse täidetavaks tunnistamisest, kuna kohtusse pöördumise õigust on rikutud, sest kohtuasja lahendamisel osales justiitsministri delegeeritud kohtunik.
- 2 Hageja esitas taotluse kontrollida Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku JG sõltumatust ja erapooletust. Hageja tugines sõltumatuse ja erapooletuse nõuete eiramisele, viidates järgmistele asjaoludele. Esiteks esitati see kohtunik Poola Vabariigi presidendile Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku kandidaadina hiljutise kohtureformi tagajärjel moodustatud Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda) resolutsiooni alusel. Teiseks kirjutas kohtunik JG alla Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) tsiviilkolleegiumi avaldusele, mille kohaselt Euroopa Kohtu 19. novembri 2019. aasta otsus A.K. jt (kõrgeima kohtu distsiplinaarkolleegiumi sõltumatus), C-585/18, C-624/18 ja C-625/18, EU:C:2019:982, ei puuduta Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) distsiplinaarkolleegiumi kohtunikke, kes on nimetatud ametisse uues koosseisus Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda) resolutsiooni alusel. Kolmandaks viitas hageja põhikohtuasja kostja M.S. avaldusele, millest ilmneb, et kostja eesmärk on saavutada Iirimaa kohtute keeldumine põhikohtuasjas tehtud Poola kohtute otsuste täidetavaks tunnistamisest, viidates asjaolule, et rikutud on tema õigust asja arutamisele seaduse alusel moodustatud sõltumatus ja erapooletus kohtus.
- 3 Hageja esitatud kontrollitaotluse läbivaatamiseks moodustati loosi teel Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) viieliikmeline koosseis. 20. oktoobri 2023. aasta kinnisel istungil tõi Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) üheliikmelises koosseisus, mis koosnes ettekandja-kohtunikust (kes on ühtlasi viieliikmelise koosseisu esimees), esile kahtluse seoses kontrollitaotluse (mida ta lahendab ainukohtunikuna) vastuvõetavuse ja kontrollitaotlust sisuliselt lahendava kohtukoosseisuga, ning otsustas esitada kohtumääruse resolutsioonis sõnastatud eelotsuse küsimused.

Põhikohtuasja poolte peamised argumendid liikmesriigi kohtus

- 4 Hageja on seisukohal, et kui Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) koosseisus, millesse kuulub kohtunik JG, teeb kostja jaoks ebasoodsa otsuse, püüab viimane ka edaspidi takistada Poola kohtute otsuste täitmist.

Eelotsusetaotluse esitamise põhjuste lühikokkuvõte

- 5 Eelotsuse küsimuses tõstatatud õigusprobleem, nagu ka vahemenetlus põhikohtuasjas, milleks on menetlus sõltumatuse ja erapooletuse asjas, on oma olemuselt liidu õigusega hõlmatud kohtuasjad. Esiteks võib eeldada, et kontrollimenetlust reguleerivate õigusnormide sisu räägiti läbi Poola esindajate ja Euroopa Komisjoni esindajate vahel. Seega peaks Euroopa Kohus andma tõlgendusjuhiseid, mis võimaldavad Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kontrollida, kas Poola seadusandja tegevuse tagajärg on kooskõlas liidu õiguse põhimõtetega kohtusse pöördumise õiguse valdkonnas. Teiseks annab sellisest olemusest tunnistust asjaolu, et põhikohtuasja vaidlus toimub Iirimaa äriühingu ja Iirimaa kodaniku vahel ning kohtuotsus tuleb täita samuti selles riigis. Asjassepuutuv õigusvaidlus puudutab siiski poolte kohustusi ja vastutust seoses Poola Vabariigi territooriumil tehtud õigustoimingutega. Kolmandaks on Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) 15. märtsi 2023. aasta kohtumäärusega (kohtuasi Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, C-326/23) juba esitanud eelotsuse küsimuse, milles käsitletakse liidu õigusnormide tõlgendamist kontrolli puudutavas kohtuasjas. Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) oma praeguses koosseisus selgitab lisaks, et selle küsimuse esitas käesoleva kohtuasjaga analoogilises kontrollimenetluse etapis (kohtuistung kontrollitaotluse võimaliku rahuldamata jätmise küsimuses) Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) üheliikmelises koosseisus, mis oli hõlmatud Izba Cywilna (tsiviilkolleegium), Izba Karna (kriminaalkolleegium), Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (töövaidluste ja sotsiaalkindlustuse kolleegium) 23. jaanuari 2020. aasta ühisresolutsiooniga (edaspidi „kolme kolleegiumi ühisresolutsioon“).
- 6 Eelnimetatud ühisresolutsioon on liikmesriigi kohtulahend, millele on viidatud Euroopa Kohtu 12. mai 2022. aasta otsuses W.J. (õigustatud isiku hariliku viibimiskoha muutus), C-644/20, EU:C:2022:371, ja 29. märtsi 2022. aasta otsuses Getin Noble Bank, C-132/20, EU:C:2022:235. Selle ühisresolutsiooni resolütiivosast ilmneb aga, et „eelotsusetaotluse esitanud kohtu koosseisu kuuluvad kohtunikud ei ole sõltumatud ja erapooletud, kohus ise aga ei ole moodustatud seaduse alusel ELL artikli 19 lõike 1 teise lõigu tähenduses, arvestades põhiõiguste harta artikli 47 teist lõiku“. Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et Trybunał Konstytucyjny (konstitutsioonikohus) 20. aprilli 2020. aasta otsus selle resolutsiooni mõju ei tühistanud, mida on oma praktikas kinnitanud ka Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus). Trybunał Konstytucyjny (konstitutsioonikohus) puudub nimelt pädevus tunnistada Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) otsused põhiseadusega vastuolus olevaks. Seetõttu on vale seisukoht, et kolme kolleegiumi ühisresolutsiooni ei ole olemas.
- 7 Esimene küsimus on oluline hageja esitatud kontrollitaotluse edasise käigu jaoks. Hageja näeb Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku JG nimetatud kohtu kohtuniku ametisse nimetamise asjaoludes erapooletuse ja sõltumatuse nõuete rikkumist. Kõrgeima kohtu seaduse artikli 29 lõike 10 kohaselt tuleb sellistel alustel põhinev taotlus jätta rahuldamata. Olenevalt Euroopa Kohtu vastusest tuleb hageja esitatud kontrollitaotlus kas tagasi lükata või suunata

lahendamiseks istungile, millel toimub asja sisuline lahendamine. See sõltub sellest, kas liikmesriigi õigusnorme, mille eesmärk näiliselt on rakendada Euroopa Kohtu (ja kaudselt ka Euroopa Inimõiguste Kohtu) otsuseid, tuleb tõlgendada liidu õigusega kooskõlas või tuleb neid eirata. Nimelt takistavad kõrgeima kohtu seaduse sätted, mis on käesolevas asjas kohaldatavad, Euroopa Kohtu otsuste täitmist viisil, mis vastab ELL artiklist 19 ja põhiõiguste harta artiklist 47 tulenevatele nõuetele.

- 8 Eelotsusetaotluse esitanud kohus juhib tähelepanu, et kohtunike erapooletuse ja sõltumatuse süsteemne probleem kerkis Poola õigussüsteemis esile koos Krajowa Rada Sądowictwa (riiklik kohtute nõukoda) uue koosseisu moodustamisega viisil, mis toob kaasa selle institutsiooni sõltuvuse poliitilisest võimust. Seetõttu sätestati kõrgeima kohtu kolme kolleegiumi ühisresolutsioonis, et „nõuetevastasel moodustatud ja nõuetevastasel tegutseva [Krajowa Rada Sądowictwa (riiklik kohtute nõukoda)] osalusel ametisse nimetatud kohtuniku puhul ei kehti sõltumatuse eeldus“.
- 9 Eelotsusetaotluse esitanud kohus juhib tähelepanu, et kontrollimenetluse õigusnormide kohaldamisel on Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) praktikas välja kujunenud kaks kohtupraktika suunda. Kõrgeima kohtu seaduse artikli 29 kitsa tõlgenduse kohaselt peab kontrollitaotluses olema märgitud need kohtuniku ametisse nimetamise ja tema hilisema käitumise asjaolud (koos tõenditega), mis võimaldavad teha järelduse, et kohtuniku puhul ei ole täidetud sõltumatuse ja erapooletuse nõuded, ning samuti tuvastada sõltumatuse ja erapooletuse nõuete rikkumise mõju konkreetse kohtuasja lahendile, võttes arvesse kohtuasja olemust. Eelotsusetaotluse esitanud kohus selgitab, et selle suuna puhul ei ole kõrgeima kohtu seaduse artikli 25 lõikes 5 kohtuniku sõltumatuse ja erapooletuse kontrolli institutsioonile ette nähtud eesmärk anda võimalus seada kahtluse alla seadusandja kehtestatud kohtunike ametisse nimetamise süsteemi, vaid konkreetse kohtuniku ametisse nimetamise individuaalsete asjaolude ja kohtuniku ametisse nimetamise järgse käitumise hindamine, seejuures peab see hindamine toimuma konkreetse kohtuasja kontekstis.
- 10 Eespool viidatud kohtupraktika suund on kujunenud nii Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) üheliikmelistes (ettekandja-kohtunik) koosseisudes kui ka koosseisudes, mis koosnevad kolme kolleegiumi ühisresolutsiooniga hõlmatud Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus), kohtunike ametisse nimetatud isikutest. Nende kohtukoosseisude otsuste vahel on aga üks erinevus: Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunike kolleegiumid käsitlevad kontrollimenetlust kui seadusega ette nähtud ülearust menetlust, sest juba enne selle menetluse kasutuselevõtmist Poola õiguskorras said pooled kehtivate menetlusnormide alusel taotleda kohtuniku taandamist, kui olid esile kerkinud asjaolud, mis ajendasid põhjendatult kahtlema kohtuniku erapooletuses kõnealuses kohtuasjas (tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikli 49 lõige 1, kriminaalmenetluse seadustiku artikli 41 lõige 1).

- 11 On aga olemas ka täiesti vastupidine Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtupraktika suund, mida on kujundanud kohtuasjad, mille puhul Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kõigi kohtunike seast valiti loosi teel kohtukoosseis, mis koosnes kohtunikest, keda ei puudutanud kolme kolleegiumi ühisresolutsioon. Neis kohtuasjades taandati kolme kolleegiumi ühisresolutsiooniga hõlmatud kohtunikud, keda kontrollitaotlus puudutas, põhikohtuasja lahendamiseks selle alusel, et kolme kolleegiumi ühisresolutsiooni kohaselt ei vasta Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunik, kes on ametisse nimetatud uues koosseisus Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda) ettepaneku alusel, minimaalsele erapooletuse nõudele.
- 12 Selle kohtupraktika suuna kohta on Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) täiendavalt selgitanud, et siduvad ei ole ka Trybunał Konstytucyjny (konstitutsioonikohus) 14. juuli 2021. aasta, 24. novembri 2021. aasta ja 10. märtsi 2022. aasta otsused. Neist ei tulene kehtivate õigusnormide tühisus ja need ole siduvad sõltumatute kohtute, eelkõige Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) jaoks. Lisaks tuleb Trybunał Konstytucyjny (konstitutsioonikohus) viidatud otsuseid jätta kõrvale liidu õiguse esimuse põhimõttega vastuolus olevatena [Euroopa Kohtu 22. veebruari 2022. aasta otsus RS (konstitutsioonikohtu otsuste tagajärjed), C-430/21, EU:C:2022:99, eelkõige punkt 77].
- 13 Selles kontekstis viitab Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) ka Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikale, mis sisaldub 22. juuli 2021. aasta otsuses *Reczkowicz vs. Poola*, kaebus nr 43447/19, ECHR:2021:0722; 8. novembri 2021. aasta otsuses *Dolińska-Ficek ja Ozimek vs. Poola*, kaebused nr 49868/19 ja 57511/19, ECHR:2021:1108, ning 3. veebruari 2022. aasta otsuses *Advance Pharma sp. z o.o. vs. Poola*, kaebus nr 1469/20. Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) leiab, et nende kohtuotsuste alusel saab teha järelduse, et uue korra kohaselt ametisse nimetatud Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunik tuleb kohtuasja lahendamiseks taandada, olenemata konkreetse kohtuasja asjaoludest.
- 14 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et Euroopa Kohtu praktikast ilmneb, et isiku kohtusse pöördumise õiguse järgimise hindamisel võetakse arvesse, kas ametisse nimetamise otsuste vastuvõtmise sisulised tingimused ja kord on sellised, mis pärast ametisse nimetamist ei ajenda õigussubjekte põhjendatult kahtlema selles, kas asjaomased kohtunikud on kaitstud välise tegurite mõju eest ja vastanduvaid huvisid arvestades neutraalsed (19. novembri 2019. aasta kohtuotsus *A.K. jt* (kõrgeima kohtu distsiplinaarkolleegiumi sõltumatus), C-585/18, C-624/18 ja C-625/18, EU:C:2019:982, punkt 134; 2. märtsi 2021. aasta kohtuotsus *A.B. jt* (kohtunike nimetamine kõrgeimasse kohtusse – kaebused), C-824/18, EU:C:2021:153, punkt 123; 15. juuli 2021. aasta otsus *Komisjon vs. Poola* (kohtunike distsiplinaarkord), C-791/19, EU:C:2021:596, punkt 98; 6. oktoobri 2021. aasta otsus *W.Ż.* (Poola kõrgeima kohtu erakorralise kontrolli ja avalike asjade kolleegium – ametisse nimetamine), C-487/19, EU:C:2021:798, punkt 148).

- 15 Eelotsusetaotluse esitanud kohus on seisukohal, et 1. juuli 2008. aasta kohtuotsusest Chronopost ja La Poste/UFEX jt, C-341/06 P ja C-342/06 P, EU:C:2008:375 341/06, punktid 46 ja 48, ning 26. märtsi 2020. aasta kohtuotsusest (uuesti läbivaatamine) Simpson vs. nõukogu ja HG vs. Komisjon, C-542/18 RX-II ja C-543/18 RX-II, EU:C:2020:232, punkt 57, tuleneb kohustus uurida muu hulgas kohtuniku ametisse nimetamise asjaolusid. Iga kohtu kohustust kontrollida, kas kohtu koosseisu arvestades on tegemist õiglase kohtuliku arutamise tagava kohtuga, kinnitavad ka 24. märtsi 2022. aasta kohtuotsus Wagenknecht vs. komisjon, C-130/21 P, EU:C:2022:226, punkt 15, ja 21 detsembri 2021. aasta kohtuotsus Euro Box Promotion jt, C-357/19, C-379/19, C-547/19, C-811/19 ja C-840/19, EU:C:2021:1034, punkt 206.
- 16 Eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab, et kõrgeima kohtu seaduse artikli 29 lõiget 5 saab tõlgendada ja peab tõlgendama viisil, mis võimaldab realiseerida eespool viidatud konventsiooni ja liidu nõudeid. See tähendab, et selles õigusnormis kõne all olevad kohtuniku „ametisse nimetamisega kaasnevad asjaolud“ tähendavad käesolevas kohtuasjas, et kohtuniku JG Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku ametisse nimetamise menetluses toimus raske õigusrikkumine, mis seisnes selles, et uues koosseis Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda) ja Poola Vabariigi president eirasid „ettekavatsetult ja sihilikult“ 28. augusti 2018. aasta resolutsiooni nr 330/18 täitmise peatamist, mille oli Naczelny Sąd Administracyjny (Poola kõrgeim halduskohus) oma 27. septembri 2018. aasta kohtumäärusega ette näinud, mistõttu on sellel kohtul võimatu kontrollida kõnealuse resolutsiooni õiguspärasust. Asjaolud, mis on seotud „kohtuniku käitumisega pärast ametisse nimetamist“, seisnevad selles, et kohtunik ei ole andnud negatiivset hinnangut ametisse nimetamise menetlusele (on seda passiivselt aktsepteerinud), hoolimata eespool viidatud liikmesriigi, liidu ja rahvusvahelisest kohtupraktikast.
- 17 Nendel asjaoludel on Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) praeguse koosseisu hinnangul vaja, et Euroopa Kohus selgitaks, kas kohtusse pöördumise õigust ja õigust tõhusale õiguskaitsevahendile käsitlevate liidu nõuete kontekstis on välistatud kohtuniku ametisse nimetamise asjaolude arvesse võtmine kohtuniku erapooletuse ja sõltumatuse hindamise raames, kui kohtuniku ametisse nimetamise asjaolud juba ise on sellised, et neid arvestades on sellise isiku kohtuasja lahendamisel osalemise tagajärg isiku õiguse pöörduda kohtusse Euroopa inimõiguste konventsiooni artikli 6 lõike 1 tähenduses rikkumine.
- 18 Kui ELL artikli 19 ja põhiõiguste harta artikli 47 tõlgenduse kohaselt piisab ainuüksi sellest, et kohtuniku ametisse nimetamise kord on õigusvastane, et seada kahtluse alla tema sõltumatus ja erapooletus kõnealuses kohtuasjas (ja kõigis teistes kohtuasjades), peab olema tagatud, et kontrollitaotluse vaatab läbi seaduse alusel moodustatud sõltumatu ja erapooletu kohus. Kohtukoosseis, mis käesolevas kohtuasjas kontrollitaotluse läbivaatamiseks loosi teel moodustati, koosneb kahest Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunikust ja kolmest kohtunikust, kes on hõlmatud kolme kolleegiumi ühisresolutsiooniga. Üks neist kolmest kohtunikust, kohtunik MS, on juba taandatud teise kohtuasja arutamisest pärast samasugust

kontrollimenetlust nagu käesolevas kohtuasjas (Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) 19. oktoobri 2023. aasta kohtumäärus) tema ametisse nimetamise asjaolude alusel. Kohtunikud RS ja RD aga taandatakse muude kui kontrolliga seotud kohtuasjade läbivaatamisest, kui taandamise taotluse esitab pool või kui kohtuasja läbi vaatama valitakse loosi teel Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunik, kes ei ole hõlmatud kolme kolleegiumi ühisresolutsiooniga. Seega kuuluvad käesoleva kohtuasja puhul Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) koosseisu, mis peab kontrollitaotluse läbi vaatama, isikud, kelle kohta on liikmesriigi kohus teinud otsuse, millele on viidatud Euroopa Kohtu otsustes W.J. (õigustatud isiku hariliku viibimiskoha muutus) ja Getin Noble Bank.

- 19 Kõrgeima kohtu seaduse § 29 lõike 15 kohaselt vaatab Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kontrollitaotluse läbi kinnisel istungil koosseisus, mis koosneb viiest „kõigi Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunike hulgast“ loosi teel valitud kohtunikust. See tähendab, et kohtunike puhul, kes on Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku ametisse nimetatud nn uue Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda) ettepaneku alusel, saavad kontrolli tulemuste üle otsustada teised kohtunikud, kes on samuti ametisse nimetatud uues koosseisus Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda) resolutsiooni alusel analoogilistel asjaoludel. Seetõttu on Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) praktikas tõdetud, et kontrollitaotlust läbivaatava kohtukoosseisu moodustamise viis tõendab, et 9. juuni 2022. aasta seaduse ja kontrollimenetluse ülesehituse sihipärane eesmärk oli võtta kasutusele lahendus, millega õonestatakse põhimõtet *nemo iudex in causa sua*.
- 20 Eelotsusetaotluse esitanud kohus tuletab meelde, et kolme kolleegiumi ühisresolutsiooni kohaselt toob uues koosseisus Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda) ettepaneku alusel ametisse nimetatud Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku osalemine kohtuasja läbivaatamisel kaasa menetluse tühisuse (tsiviilkohtumenetluses) või kohtukoosseisu õigusvastasuse (kriminaalmenetluses). Seda resolutsiooni ei järgi aga kohtunikud, kes on ametisse nimetatud uues koosseisus Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda) ettepaneku alusel. Neid kohtunikke ei jäeta kohtukoosseisu loosimise menetlusest välja ja nad ei esita – üksikute eranditega – taotlusi kontrollimist puudutava kohtuasja läbivaatamisest taandamiseks.
- 21 Seetõttu ei vasta kohtuniku sõltumatuse ja erapooletuse kontroll kõrgeima kohtu seaduse artikli 29 lõike 4 kohaselt Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) hinnangul nõuetele, mis on vajalikud, et tagada taotlejale seaduseüleste aktidega, eelkõige Euroopa inimõiguste konventsiooni artikli 6 lõikega 1, seega ka ELL artikli 19 lõikega 1 koostoimes põhiõiguste harta artikli 47 ja artikli 52 lõikega 3 antud õigused olukorras, kus tema kassatsioonkaebust läbi vaatavasse kohtukoosseisu on määratud kohtunik, kes on Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku ametisse nimetatud uues koosseisus Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda) ettepaneku alusel.

- 22 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et kohtukoosseisud, mis koosnevad isikutest, kes on Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku ametisse nimetatud uues koosseisus Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda) ettepaneku alusel, on seadnud kahtluse alla Euroopa Inimõiguste Kohtu ja Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) praktika, samuti Euroopa Kohtu seni tehtud otsused. Vaja on Euroopa Kohtu seisukohta ELL artikli 19 ja põhiõiguste harta artikli 47 tõlgendamise kohta küsimuses, kas liikmesriigi seadusandjal on lubatud moodustada kohtukoosseise, mis kujutavad endast õiguse kohtusse pöörduda Euroopa inimõiguste konventsiooni artikli 6 tähenduses rikkumist ja samal ajal teevad – liidu õigusega hõlmatud kohtuasjas – tühiseid kohtuotsuseid (liikmesriigi õiguse kontekstis). Eelotsusetaotluse esitanud kohtu hinnangul on lubamatu olukord, kus liidu õigusega hõlmatud kohtuasja (nagu kontrolli puudutav kohtuasi) lahendab kohtukoosseis, mis koosneb isikutest, kes on kohtuniku ametisse nimetatud asjaoludel, millest pädevuseta kohtud – kohtuotsust A.K. jt arvestades – tuletavad aluse enda pädevaks tunnistamiseks, juhul kui liikmesriigi õiguse kohaselt vaatab kohtuasja (vaheküsimuse) läbi kohus, mis ei ole kohus põhiõiguste harta artikli 47 tähenduses, kohtuotsust W.Z. arvestades aga õiguse liikmesriigi kohtu otsuseid eirata. Lisaks sellele rikutakse Euroopa Inimõiguste Kohtu otsuste kohaselt selliste isikute kohtuasja läbivaatamises osalemise tagajärjel isiku õigust kohtusse pöörduda, mistõttu tähendab asumine teistsugusele seisukohale, et – vastuolus põhiõiguste harta artikli 52 lõikega 3 – liidu nõuded selle õiguse valdkonnas on leebemad kui konventsiooni nõuded. Seetõttu tuleks tõhususe põhimõtet silmas pidades piirata liikmesriigi menetlusautonoomia põhimõtet seoses liidu õigusega hõlmatud kohtuasju, nagu kontrolliga seotud kohtuasjad, lahendavate liikmesriigi kohtute koosseisude määramisel.
- 23 Kolmanda eelotsuse küsimuse eesmärk on aga lisada veel üks vahend õigusriigi väärtuse kaitsmiseks; see seisneb kohustuses moodustada liikmesriigi kohtu koosseis viisil, mis tagab liidu nõuete järgimise kohtusse pöördumise õiguse valdkonnas. Võttes arvesse alates 2020. aasta maist Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) eesotsas olevate isikute senist praktikat, mis seisneb muu hulgas Euroopa Kohtu eelotsuste täitmise takistamises, ei saa nimelt välistada, et kontrolliga seotud kohtuasjades loositakse kohtukoosseis ka edaspidi kolme kolleegiumi ühisresolutsiooniga hõlmatud isikute osalusel.
- 24 Vähim võimalik vahend võiks seisneda kohustuses kasutada liikmesriigi olemasolevaid menetlusinstitutsioone selliste isikute (kohtunike) eemaldamiseks kohtukoosseisust, kelle osalemine kohtuasja lahendamisel toob kaasa isiku kohtusse pöördumise õiguse rikkumise, ning täiendada seejärel kohtu koosseisu isikutega, kelle osalemine kohtuasja läbivaatamisel ei tekita selle õiguse kontekstis kahtlust. Kõige laiem võimalik õiguskaitsevahend, mida kasutatakse juhul, kui liikmesriigi menetlusnormide kohaldamine ei ole võimalik, seisneb selles, et kohtuasja vaatab läbi kohtukoosseis, mis ei ole otseselt ette nähtud liikmesriigi õiguses, aga mis võimaldab isikul teostada õigust erapooletule ja sõltumatule kohtulikule arutamisele (eirates liikmesriigi õigusnorme, mis näevad ette viieliikmelise kohtukoosseisu, ja kohaldades nende asemel teisi liikmesriigi

õigusnorme, mis näevad ette, et erisätete puudumisel teeb Şad Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) otsuseid ainukohtunikust koosnevas koosseisus).

- 25 Eelotsusetaotluse esitanud kohus juhib tähelepanu, et selles olukorras saab kohtukoosseisu moodustamiseks kasutada kohtuniku taandamise institutsiooni, mis on ette nähtud liikmesriigi menetlusnormides. Selle institutsioon kasutamine nõuab taandamise eelduse laia, konventsiooni või liidu õigusega kooskõlas olevat tõlgendamist. Sellist tõlgendust on kasutatud Şad Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) otsustes, mille on teinud koosseisud, millesse kuuluvad kolme kolleegiumi ühisresolutsiooniga hõlmamata Şad Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunikud.
- 26 Lõpuks märgib eelotsusetaotluse esitanud kohus, et tema hinnangul tuleb kohtuniku erapooletust puudutava kahtluse põhjendatuse hindamisel arvesse võtta kõiki asjaolusid, mis võivad tema käitumist mõjutada. Neid asjaolusid hinnates tuleks arvestada sellega, kas keskmise kodaniku seisukohalt on täidetud objektiivsed tingimused selleks, et kohtunikku saaks pidada erapooletuks ja sõltumatuks, ning kohut, millesse see kohtunik kuulub, sõltumatuks kohtuks. Siinkohal on oluline ka kohtuniku suhtumine kohtusüsteemis tehtavatesse muudatustesse. Eelkõige on sellised taandamisaotlused loetud põhjendatuks, sest nn uus kohtunik, alustades kohtukoosseisus, mis viib läbi nn kohtuniku kontrolli, oleks sunnitud võtma seisukoha asjaolude kohta, mis puudutavad otseselt ka teda ennast, kuivõrd need asjaolud on seotud ametisse nimetamise korraga. Selliste kohtunike osalemine taotluse läbivaatamises võib seega nii pooli kui ka üldsust ajendada arvama, et kohus ei ole erapooletu.
- 27 Tulemusena sõltub selliste kontrolliga seotud kohtuasjade läbivaatamine sellest, millises koosseisus Şad Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) need lahendab. Kui kontrolliga seotud kohtuasjas esitatud kohtuniku taandamise taotlust vaatab läbi Şad Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunik, siis kolme kolleegiumi ühisresolutsiooniga hõlmatud Şad Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku ametisse nimetatud isik taandatakse kohtuasja läbivaatamisest. Vastuvõetavad on ka Şad Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunike taotlused enda taandamiseks kontrolliga seotud kohtuasja läbivaatamisest, kui sellises kohtuasjas koosneb Şad Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) koosseis peamiselt isikutest, kes on hõlmatud kolme kolleegiumi ühisresolutsiooniga. Kui aga kohtuniku kontrolliga seotud kohtuasja läbivaatamisest taandamise taotlust valitakse loosi teel läbi vaatama isik, kes on hõlmatud kolme kolleegiumi ühisresolutsiooniga, siis jäetakse selline taotlus rahuldamata nii juhul, kui selle esitab Şad Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunik liikmesriigi õigusnormide liidu õiguse ja konventsiooniga kooskõlas oleva tõlgenduse alusel, kui ka juhul, kui taotluse esitab pool. On olemas kohtulahendeid, milles Şad Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunike taotlused enda taandamiseks kontrolliga seotud kohtuasja läbivaatamisest on jäetud läbi vaatamata kui seadusest tulenevalt vastuvõetamatud.
- 28 Selles olukorras on Şad Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) praktikas kontrolliga seotud kohtuasjade puhul tegemist olukorraga, kus õigusriiki puudutavaid

Euroopa Kohtu otsuseid täidetakse osaliselt – iselaadsel *a la carte*-viisil ja luues kohtusse pöördumise õiguse valdkonnas topeltstandardeid. Sellest tuleneb vajadus saada Euroopa Kohtult selge seisukoht liidu õigusnormide tõlgendamise kohta kontrollimenetluste kontekstis ning lahendada küsimus, kas ELL artikli 19 ja põhiõiguste harta artikli 47 tõhususe eeldus on, et kontrolliga seotud kohtuasjades kohtukoosseisude loosi teel valimise jätkumise korral juhul, kui ei ole esitatud taotlusi kolme kolleegiumi ühisresolutsiooniga hõlmatud isikute taandamiseks või kui selliste isikute taandamise taotlusi, mille on esitanud pooled või Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunikud, ei ole rahuldatud, tunnustatakse liikmesriigi kohtu pädevust eirata kontrolliga seotud kohtuasjades viieliikmelist koosseisu puudutavaid liikmesriigi õigusnorme liidu õigusega vastuolus olevatena.

TÖÖDOKUMEN